

Wandeling op de Sint-Pietersberg

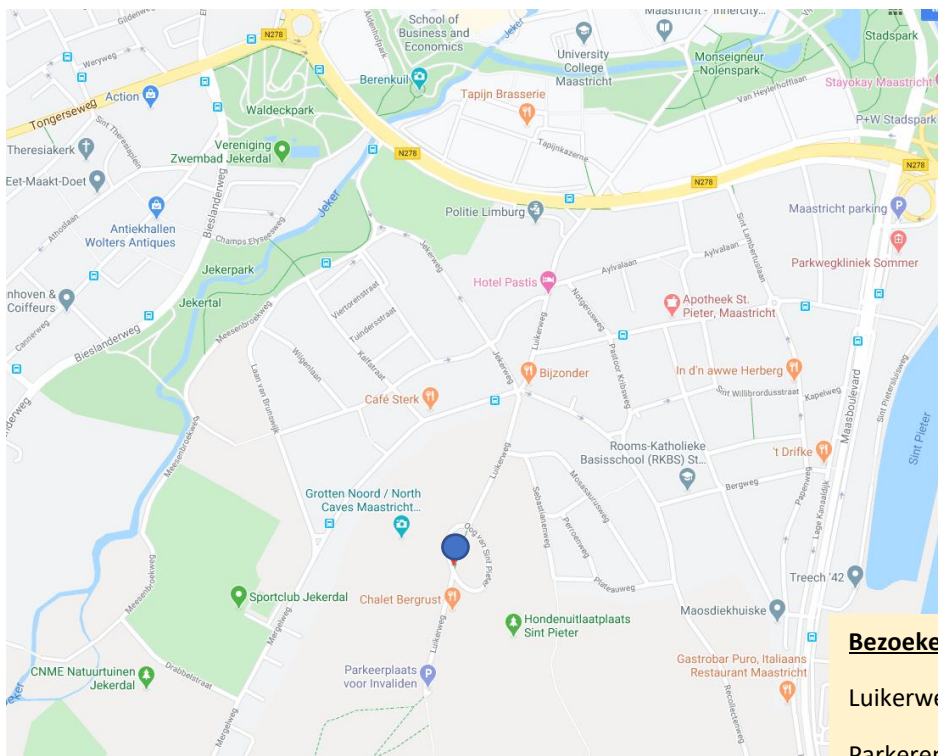

fort St. Pieter

Rond 1800 kreeg de Sint-Pietersberg veel aandacht van wetenschappers naar aanleiding van de publicatie van *Histoire naturelle de la Montagne de Saint-Pierre de Maastricht* (1799). Hierin werd onder andere een schedel van een mosasaurus beschreven, die omstreeks 1770 in de Sint-Pietersberg was gevonden en de Fransen na de inname van Maastricht in 1794 naar Parijs hadden overgebracht. Het fossiel kreeg hierdoor bekendheid in wetenschappelijke kringen. Ook in de eeuwen erop volgend werden in de Sint-Pietersberg regelmatig belangwekkende fossielen gevonden, de laatste keer in april 2015.

Ervaar het grensoverschrijdende natuurgebied tijdens een boeiende wandeling van 11 kilometer. Ontdek de afwisselende, zeldzame natuur en de rijke cultuurhistorie rond de groeve. Je passeert fort Sint Pieter, de vlinderrijke kalkgraslanden, de randen van de groeve, de Duivelsgrot en het uitkijkpunt "de Ster van d'n Observant".

Volg tijdens het wandelen **de rode pijlen** (1ste gedeelte Pieterpad).

Bezoekersinformatie:

Luikerweg 80, 6212 NH Maastricht

Parkeren: parkeerplaats Oog van Sint-Pieter

1. Fort Sint Pieter

In 1673 vond het beleg van Maastricht plaats. De stad werd ingenomen door de Fransen, Lodewijk XIV, de zonnekoning. Nadat Nederland de stad Maastricht van Frankrijk teruggekregen had, liet stadhouder Willem III Fort Sint Pieter in 1710 bouwen. Om de stad tegen aanvallen uit het zuiden te kunnen beschermen.

Het fort in de 19e eeuw

Na de Napoleontische tijd (1815) werd het fort vergroot met de bovenste grote kanonpoorten en later ook de **caponnières**. De laatste keer dat het fort een echt strijdtoneel was, was tijdens de Belgische afscheiding van 1830 tot 1839. Na 1867 werd het fort niet meer gebruikt, het raakte in verval.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stond op het fort een uitkijkpost voor luchtalarm, het betonnen gebouwtje kun je nu nog zien.

2. Jekerdal

Vanaf de westhelling kun je genieten van een mooi uitzicht over het Jekerdal. Op de helling aan de overzijde links ligt de Apostelhoeve, de eerste commerciële wijngaard van Nederland. De wijngaarden behoren deels bij de Apostelhoeve en deels bij de Nekummerhoeve.

tegen de groeve rechts aanhouden, volg de rode pijl; daarna volg het pad langs de groeve, houd de rode pijlen in de gaten.

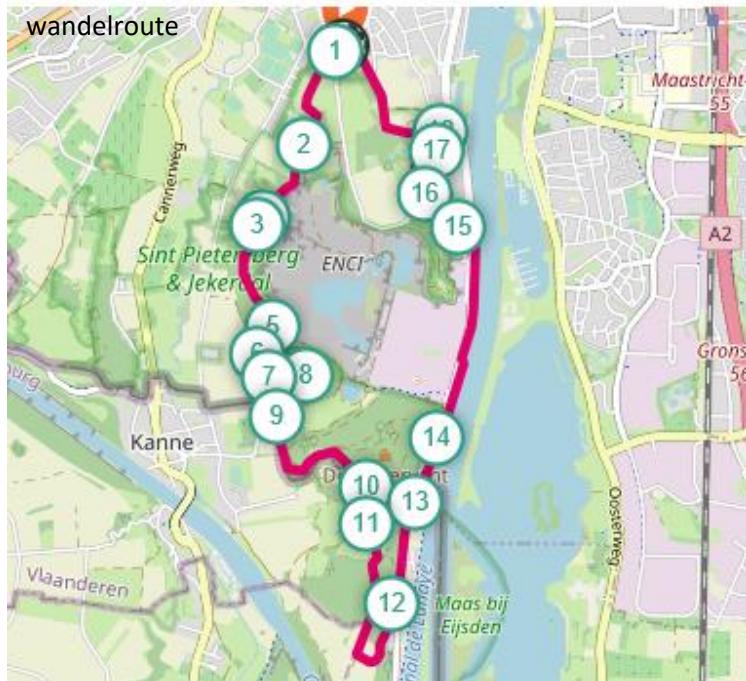
Het plateau en de bovenkant bestaan uit Maasgrind met lössbedekking. Dit is een schrale enigszins zure bodem. Om de bijzondere schrale graslanden te behouden worden regelmatig Mergeland schapen op het plateau uitgezet om te grazen. Lager op de helling ligt de naar beneden afgespoelde löss. Hier is de bodem vruchtbaarder, er staan bloeiende planten die onder andere vlinders aantrekken.

Caponnières: zijn de lage gebouwen op de hoeken rond de droge gracht.

3. loopgraaf

Aan de linkerkant van het pad, zo'n twintig meter voor de Franse Motte die rechts van het pad ligt, zie je een greppel. Dit is een restant van een loopgraaf die Frederik Hendrik (1584-1647) tijdens het beleg van Maastricht in 1632 liet graven. Zijn vader Willem de Zwijger en broer Maurits hadden al tevergeefs geprobeerd Maastricht te veroveren. Uiteindelijk lukte het Frederik Hendrik wel mede door steun van de inwoners van Maastricht, die hij godsdienstvrijheid beloofde. De katholieken kregen de dezelfde rechten als de protestanten en soevereiniteit van het Prins Bisdom Luik over de stad werd gerespecteerd. Zo bleef Maastricht een tweeherige stad.

De cijfers in het kaartje corresponderen met nummers de tekst

4. Kalksteengroeve en de oehoe

Sinds 1926 heeft de ENCI in het hart van de Sint-Pietersberg deze kalksteengroeve geëxploiteerd om de zeer kalkrijke kalksteen te winnen voor de cementindustrie. Daardoor zijn ook oude gangen aan de overkant zichtbaar geworden, sinds de vroege Middeleeuwen zijn deze gangen ontstaan om kalksteenblokken te winnen, die gebruikt werd voor de bouw. In Zuid-Limburg staan veel gebouwen die gebouwd zijn van kalksteen. De kalksteenwinning in de open groeve is medio 2018 gestopt. De voormalige groeve is aan de natuur teruggeven, dankzij inzet van onder andere Natuurmonumenten.

Oehoe-de grootse uil van Europa

Op de Sint-Pietersberg leeft de oehoe, hij kan wel 75 centimeter groot worden en heeft een spanwijdte van ongeveer één meter 80. Op deze plek, met de passende naam oehoevallei, nestelt sinds 1998 met succes een oehoe-paartje. De oehoe heeft een rustige broedplek nodig, met zo min mogelijk menselijke verstoring. Deze plek moet ook voldoende voedsel bieden en een steile wand hebben om er te kunnen broeden. De uilen hebben een groot territorium, ze jagen 's nachts op duiven en ratten in de omgeving.

5. Château Neercanne

Je kijkt wederom uit over het Jekerdal met aan de overkant het enige terrassenkasteel van Nederland, Neercanne, voorheen kasteel Agimont, een 17e-eeuws barokkasteel. Château Neercanne is momenteel een gerenommeerd restaurant.

Eén kanonschot ver

Na afscheiding van België en de vrede in 1839 werd de Maas een grensrivier, behalve in Maastricht. De grens kwam te liggen op 1 kanonschot vanaf de markt. Echter, de gouverneur van Maastricht woonde in kasteel Neercanne en wilde zijn fraaie woning niet opgeven. Daarom loopt hier de grens precies langs de zuidgrens van het koetshuis aan de linkerzijde.

6. Dassenburcht

Hier vlakbij links, zie je ingangen van een grote dassenburcht. Op de Sint-Pietersberg kun je op diverse plekken nog dassenhollen tegenkomen. De das is de grootste marterachtige in ons land, hij is een vredelievende alleseter als hij niet in het nauw gedreven wordt.

7. Duivelsgrot

De Duivelsgrot achter je, is een ondiepe grot waar hoofdzakelijk kalksteen werd ontgonnen voor de landbouwbemesting. Dit is een van de plaatsen waar de kalksteen aan de oppervlakte komt. Vroeger gold dat de eigenaar van de grond ook de eigenaar was van het ondergrondse deel. De oorsprong van de naam Duivelsgrot is niet helemaal duidelijk.

Kruidenrijk akker

Je staat nu aan de voet van het Popelmondedal. Het lage deel van dit dal is een kruidenrijke akker. Natuurmonumenten teelt hier wintergranen zonder de akker te bemesten of te bespuiten. Daardoor kunnen tussen de granen zeldzame zeldzame akkerplanten groeien, zoals getande veldsla, grote leeuwenklauw, klaproos en akkerviooltje. Het is ook een gebied voor tientallen vlindersoorten waaronder de gehakkelde aurelia, icarusblauwtje en de kleine parelmoervlinder.

8. Schrale kalkgraslanden

Het hoogste deel van het Popelmondedal voor je weet de Zandhoek. Het is schraler dan het lagere stuk door uitspoeling van löss. Bovendien ligt de kalksteen hier vlak onder het oppervlak. Hoe minder voedsel in de bodem hoe meer soorten kruiden en minder soorten gras er voorkomen. Natuurmonumenten richt hier het beheer op verschraling. In deze hoek op het zuiden, waar ook kalksteen in de bodem zit, is het lekker warm en daar profiteren de planten en dieren van. In dit gebied komen reptielen zoals de gladde slang, levendbarende hagedis en hazelworm voor.

Slangen en hagedissen

De gladde slang is één van de drie soorten slangen die in Nederland voorkomt, de andere twee zijn de adder en ringslang. En al lijkt de hazelworm op een slang en doet zijn naam wéér anders vermoeden, de hazelworm is een pootloze hagedis. De verschillen; slangen kunnen hun tong uitsteken zonder hun bek te openen en zij kunnen niet knippen met hun ogen. De hazelworm heeft wel oogleden en kan dit dus wel. Het meest opvallende verschil, is dat de hazelworm net als andere hagedissen, zijn staart kan afstoten en terug kan laten groeien.

Langs het pad ligt een grote kei afkomstig uit de Franse Ardennen, een kwartsiet uit de buurt van Revin.

9. Napoleon

De grote kuilen die je rechts van de weg ziet, zijn een overblijfsel van zand en grindwinning. Veel historische straten en pleinen in het Maasdal zijn nog bestraat met maaskeien die hier gewonnen zijn. De grindwinning vond hier vooral plaats in de Napoleontische tijd. Gemeenten werden toen namelijk verplicht om hun doorgaande wegen te bestraten.

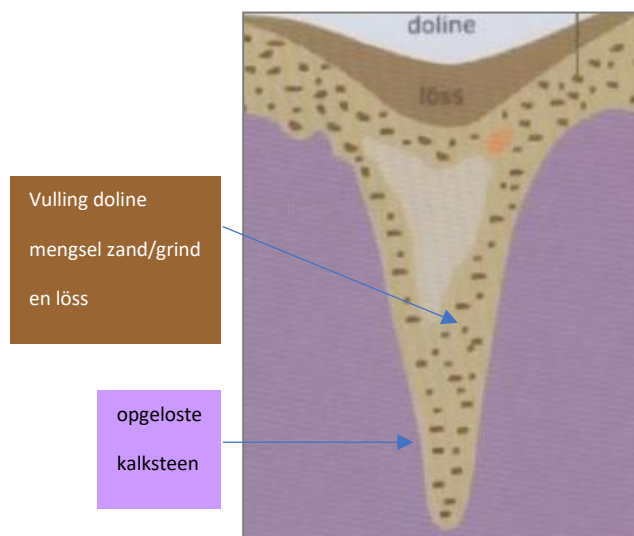
10. Natuurlijk bos

Aan de linkerkant zie je een natuurlijk bos met zowel jonge aanplant als volwassen bomen: eiken, beuken, essen, wilde kersen en lagere begroeiing zoals meidoorn, sleedoorn en hazelnoot. Van tijd tot tijd valt een oude boom om en creëert daardoor een open plek, zodat de zon weer op de bosgrond kan doordringen. Bodemplanten kunnen hier dan in het voorjaar bloeien. Vergelijk dit bos met het aangeplante ENCI bos waar je al eerder doorgekomen bent. In dat bos zijn veel minder soorten bomen aanwezig, vooral beuken, waardoor het kronendak dichtgegroeid is. Hierdoor komt weinig licht op de bodem en is er weinig ondergroei.

11. Kasteel Caestert

Je wandelt nu in België, Wallonië, langs een buitenmuur van het gesloopte kasteel Caestert. Tijdens de Eerste Wereldoorlog woonde hier een Duitse officier. Als je goed naar de muur kijkt zie je dat een grenswacht zijn kameraad in de muur heeft uitgekrast. Als je hier goed rondkijkt, zie je enkele flinke kuilen in de grond, dit zijn dolines. Dit zijn enkele duidelijke exemplaren, bij punt 13 lees je hier meer over.

In het bos komen ook dolines voor tussen no.11 – no.12 voor, de diameter wisselt sterk maar er zijn dolines (oplossingstrechters) met een doorsnede van meer dan 10 meter .

12. Geen berg maar plateau

De Krijtzee viel soms droog, in de bodem kwamen kruipende en gravende dieren voor net als planten. Na het Krijt kwamen de Ardennen omhoog (gebergtevorming), de rivier Maas stroomde door dit gebied, waardoor er erosiemateriaal werd meegenomen in de vorm van grind, zand en slib. Het voormalige plateau werd ingesneden door rivieren en beken en er ontstonden dalen in het landschap. De heuvels zijn dus eigenlijk een plateau doorsneden met dalen.

13. Blokbrekers en mosasaurus

Op de Sint-Pietersberg komen dolines voor. Dit zijn oplossingstrechters, ontstaan door erosie en spleten in de kalksteenafzettingen. In de kalksteenwand links zie je een halfronde zogenaamde orgelpijp, dit is wat onder een doline zit. Als zo'n orgelpijp wordt aangestoten tijdens werkzaamheden kan de doline die gevuld is met een mengsel van zand, grind en/of löss), water en ander organisch materiaal in een keer leeglopen. Dit was een van de grootste gevaren voor blokbrekers die in de berg aan het werk waren.

Oude steensoort

Mergel ontstond 65 tot 75 miljoen jaar geleden aan het eind van het Krijttijdperk. In die tijd was hier een vruchtbare, meestal ondiepe zee. De skeletten van de vele kleine diertjes die er leefden zakten naar de bodem en werden na verloop van tijd bedolven onder slib en zand. Daarom bevat de mergel een zeer hoog gehalte aan kalk. De mergel bestaat uit meer dan 90% CaCO_3 , de meer oranje delen bevatten ijzer en andere mineralen.

Plinius de Jongere schreef in de Romeinse tijd al over de vreemde steen die gezaagd kon worden en waarmee de Kelten in deze streken de fundamenteën van hun huizen bouwden. In Maastricht en omgeving zijn heel wat huizen en gebouwen opgetrokken van kalksteen, zoals de Sint-Janstoren op het Vrijthof. Fossielen in de kalksteen kun je nog steeds volop vinden, zoals schelpen, haaiantanden, zee-egels en pijlpunten van inktvissen. En als je geluk hebt, zelfs een Mosasaurus!

TIP: In het Natuur Historisch Museum van Maastricht zijn veel fossielen uit het Krijt te bewonderen, onder andere de mosasaurussen Bèr en Carlo.

doline in de St. Pietersberg

Het type Maastrichtien

De aarde is ruwweg 4,7 miljard jaar oud. Dan spreekt het bijna voor zich dat de geschiedenis van onze planeet wel in kleinere eenheden opgedeeld moest worden, om alles enigszins 'behapbaar' te houden. Voor de laatste 550 miljoen jaar (Cambrium tot heden) geldt dat de afzettingsgesteenten (in zee en op het land) worden gekarakteriseerd door hun fossielinhoud. Bepaalde planten- en dierenassociaties zijn typisch voor bepaalde intervallen. Een van die periodes, aan het eind van de KRIJGTijd, en gedateerd tussen 71,3 miljoen aan de basis en 65,4 miljoen aan de top, is genoemd naar de stad Maastricht: het Maastrichtien (ook wel Maastrichtian, Maastrichtium). In de zomer van 1849 deed een jonge geoloog van de universiteit van Luik, André Hubert Dumont, veldwerk op de St. Pietersberg. Dumont merkte op dat in de nabijheid van waar nu het hoofdkantoor van de cementfabriek van ENCI-Maastricht (HeidelbergerCement Group) ligt, boven een bepaalde grens de kleur, fossiel- en vuursteeninhoud en textuur van het gesteente veranderde. De scherpe lijn (alsof iemand deze met een potlood had gemarkeerd), noemde hij *çouche à coprolithes*, oftewel 'laag met fossiele uitwerpselen'. Alle kalksteen boven deze laag vatte hij samen in zijn 'système maestrichtien', terwijl hij de kalk eronder vergeleek met *système sénonien* dat hij uit het Bekken van Parijs kende.

Naderhand is deze eenheid uitgegroeid tot een internationaal geaccepteerde tijd (periode, etage), die de naam van de stad Maastricht draagt. In de tijd dat Dumont zijn waarnemingen deed, bestond de ENCI-groeve nog niet, en kan dus niet precies worden aangewezen waar Dumont zijn profiel ingemeten.

Dat maakt niet zoveel uit, want dicht bij het ENCI-kantoor is in de steilwand duidelijk dit laagje. Dit is de historische basis van het Maastrichtien en wordt om die reden dan ook stratotype of type profiel genoemd.

In de recente jaren is het Maastrichtien behoorlijk uitgebreid; met andere woorden: de basis is verlegd naar beneden. Nu ligt de basis vast in een groeve bij Tercis (zuidwest Frankrijk), en de top is gemarkeerd in de woestijn bij El Kef in Tunesië. Wat in de St. Pietersberg bloot ligt, is slechts een klein stukje van het Maastrichtien. Zo is men van gesteente (tastbaar) naar tijd (onaantastbaar) gegaan, ofwel van litho- naar chronostratigrafie.

Aan het eind van het Maastrichtien sterven vele groepen dieren en planten uit, waaronder niet-gevleugelde dinosauriërs, mosasauriërs, ammonieten en belemnieten (inktvisen), als gevolg van een enorme milieuramp. Ook al om die reden wordt het Maastrichtien wereldwijd, maar zeker ook in de omgeving van Maastricht (het typeprofiel) uitgebreid door geologen en paleontologen bestudeerd.

14. Bescherm de berg

Samen met onze Belgische collega's – Natuurpunt en Natagora- is Natuurmonumenten een project gestart voor extra beheer- en herstelmaatregelen op onder andere de Sint Pietersberg. Dit door Europa gesubsidieerde project heet Life Pays Mosan en is gericht op de ontwikkeling en herstel van bloem- en insectenrijke kalkgraslanden. Vanuit België heeft bijvoorbeeld de gladde slang inmiddels de Sint-Pietersberg bereikt en komen op de Sint Pietersberg, als noordelijkste rotsgebied 'van Frankrijk' meer dan 40 vlindersoorten in Nederland voor.

15. Horeca en uitzichtpunt Slavante aan de Maas

Als je iets verder omhoog loopt kun je bij het Buitengoed Slavante genieten van een kopje koffie met Limburgse vlaai en genieten van het uitzicht. Vervolg de route daarna weer een etage lager. Kloosterorde Slavante is een verbastering van Observanten, een Franciscanenorde die uit Maastricht verbannen werd na het vermeende verraad van pater Vink in 1683. Op deze plek stichtten zij een nieuw klooster op Luiks grondgebied. Na de Franse revolutie werd het klooster in 1774 afgebroken. Alleen het poorthuis links bleef staan. Je vindt hier nu de oudste wijngaard in Nederland, gesticht 1967. vanaf het terras kun je nog goed zien dat de wijngaard in een van de zalen van het voormalige klooster ligt.

Eeuwenoude horeca

Het huidige Casino Slavante werd gesticht in 1846 als uitspanning voor de gegoede burgers van Maastricht en de officieren van het regiment. Nu is iedereen welkom.

Duidelijk zichtbare vuursteenbanken uit het kalksteenpakket van het Boven Krijt

16. Hoeve Zonneberg

Deze hoeve werd gebouwd in 1873 uit kalksteen. Deze hoeve heeft tot en met de 20e eeuw een agrarische bestemming gehad en is nu privé bezit. De weide op de helling naaste de Zonneberg is een glanshaverhooiland. Zomers een weelderige bloeiend grasland met groot streepzaad, wilde peen, beemdkroon en marjolein en vele soorten vlinders.

17. Blokbrekers

Dit langgerekte kalkstenenhuis was het administratiekantoor waar de laatste blokbrekers hun uitgehouwen stenen verkochten. De stenen werden voorzien van twee merktekens; allereerst het merk van de blokbreker en een merk dat de bovenkant van de steen aangaf. Zo moest de steen ook weer in het bouwwerk geplaatst worden, omdat hij anders zijn sterkte verloor en zo kan verpulveren. In een kabelbaan met slede werden de blokken via het pad dat je zojuist naar beneden bent gelopen uit de berg gebracht en vervolgens na betaling aan de blokbreker verder naar de Maaskade. Aan het gebouw zie je nog 3 manieren om de kwetsbare kalksteen te beschermen: met witkalk, pleisteren met cement of een doorzichtige harslaag.

18. Sint-Pieter op de berg

In Maastricht zijn twee kerken met de naam Sint-Pieter. De parochie Sint-Pieter had tot 1748 een kerk in het Maasdal. Deze kerk belemmerde het schootsveld van de vesting Maastricht, waardoor bij (dreigende) belegeringen deze kerk steeds weer werd afgebroken. In 1748 gebeurde dit voor de laatste keer. Pastoor Ridderbeekx besloot vervolgens een kerk op veilige afstand van de vesting Maastricht te bouwen en wel op oostelijke helling van de Sint-Pietersberg. In 1897 besloot men een nieuwe kerk te bouwen, aangezien de kerk te klein en te bouwvallig was geworden. De nieuwe kerk verrees naast de oude, die in 1897 werd gesloopt. Vanaf dit punt wandel je terug naar het fort.

Einde van de wandeling, terug naar punt 1.

Literatuur

Natuurhistorisch Museum Maastricht: P. Kisters, dr. J. Jagt, L. Nelissen

Foto's: L. Nelissen

Download de route: www.natuurmonumenten.nl/routes/route-app

Langs de Lage Kanaaldijk voor de opgang naar Slavante bevindt zich aan de linkerkzijde de typelocatie van het Maastrichtien

Grand-Café Buitengoed Slavante

Slavante 1

6212 NB Maastricht

Tel: 043 321 0015

Menu: Slavante.nl

Chalet Bergrust

Luikerweg 71

6212 NH Maastricht

Tel: 043 325 5421

Menu: bergrust.com